

ZARDO'ZLIKKA OID MAVZULARNI O'QUVCHILARGA O'RGATISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Orisheva Zuxra Xamidullayevna

A.Qodiriy nomidagi JDPI, Fizika va texnologik ta'lim fakulteti,
Texnologik ta'lim yo'nalishi talabasi, O'zbekiston

Annotatsiya: Maqolada Texnologiya fanida o'quvchilarga halq hunarmanchiligining ayrim turlari, xususan, zardo'zlikka oid mavzularni o'rgatishga doir mulohazalar bayon etiladi.

Kalit so'z va iboralar: Texnologiya fani, xalq hunarmanchiligi, zardo'zlik san'ati, Servis xizmati yo'nalishi, nazariy bilim va amaliy ko'nikmalar.

Bizga ma'lumki, respublikamiz umumiy o'rta ta'lim maktablarida texnologiya o'quv fanini o'qitishning asosiy maqsadi - o'quvchilarda texnik-texnologik hamda texnologik jarayon davomida bajariladigan operatsiyalar yuzasidan olgan bilim, ko'nikma va malakalarini mustaqil amaliy faoliyatida qo'llash, kasb-hunar tanlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida ijtimoiy munosabatlarga kirisha olish kompetensiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Ushbu maqsadga erishishi uchun ta'lim tizimini rivojlantirishning hozirgi bosqichida an'anaviy o'qitish vositalari va axborot texnologiyalaridan kompleks foydalangan holda badiiy hunarmandchilikni o'qitishning yangi usullarini ishlab chiqish zarurati tug'iladi.

Shunday ekan umumiy o'rta ta'lim maktablari 5-9-sinf texnologiya o'quv fani orqali xalq hunarmandchiligini o'rgatish nafaqat tor milliy maqsadlar bilan belgilanadi balki, uning keng targ'iboti, uning rivojlanishining keyingi yo'llarini belgilab beradi hamda yoshlarning kasb-hunar egasi bo'lishiga yordam beradi.

Chunki xalqimizning asrlar davomida to'planib kelingan amaliy tajribalari negizida yuzaga kelgan xalq hunarmandchiligi turlari, shakllari va mintaqaviy hususiyatlari bilan xilma xildir. Shu jumladan, zardo'zlik ham xalq

hunarmandchiligi bezak turi sifatida amaliy san'atning zar-tilla kumush suvi yuritilgan ip, nozik sim, ipak bilan kashta tikib bezak yaratiladigan sohasidir.

Mustaqillikdan keyin respublikamizda milliy qadriyatlarimizning rivojlanishi uchun keng imkoniyatlar ochilib, hozirgi kunda qadimiy shaharlarimizdan bo'lgan Buxoro, Samarqand, Xiva hamda Qo'qon shaharlarida zardo'zlik san'ati keng rivojlandi.

Zardo'zlik badiiy hunarmandchilik turi sifatida Yaqin va O'rta Sharqda keng tarqalgan. Arxeologik topilmalar, tarixiy qo'lyozmalar O'rta Osiyo xalqlari o'rtasida zardo'zlik, kiyim va badiiy buyumlar tikish qadimdan rivojlanganligini ko'rsatadi. Ayniqsa, 1890 -1900 yillarda bajarilgan zardo'zlik ishlari zargarona o'ta nozikligi, nafisligi bilan ajralib turadi. Turli ko'rinishdagi bo'rtma girixlar, yulduzchalar va shunga o'xshagan boshqa bezaklar buyumga o'zgacha zeb berib turadi. Ayniqsa davqur mujassamoti alohida o'rin tutadi. XX asrning 20 –yillarida barcha amaliy san'at ustalari qatori zardo'zlar artellarga birlashtirildi va zarur xomashyo bilan ta'minlanib turildi. Keyinchalik artellar birlashtirilib fabrikalarga aylantirildi.

Zardo'zlikda to'rtburchak chambarakka –korcho'pga o'rnatilgan baxmal, shoyi, movut, charm va boshqa materiallarga zardo'zi usulida kashta tikiladi. Kashtalarda ba'zan metall, tosh, shisha munchoqlar ham ishlatiladi. Matoga mustahkamlangan axta qog'oz zar ip bilan bir tomonlama qoplab tikiladi. Zardo'zlar bezak yaratishda bir necha usullarni qo'llaydilar: zardo'zi - zamindo'zi hamda zardo'zi –guldo'zi, ipak ishlatilganda esa birishimdo'zi, tugmasimon metall yaproqchalar qo'llanilganda po'lkado'zi va h. k. Mustahkamlovchi va tahrir choklarning bir necha xilining moxirona qo'llanilishi hamda ularning naqsh mujassamoti xomashyo, uning tikilishi hamda zardo'z ustaning did va mahoratiga bog'liq. Naqsh mujassamotida keng tarqalgan an'anaviy o'simliksimon naqshlar, xandasaviy shakllar (davqur, darxon, donacha, bodommoy) va boshqalardan foydalaniladi.

Zardo'zlik ishlarini onaxon-u momolarimiz qo'l mehnati bilan bajarib (tikib) kelishgan bo'lsa, hozirgi kunga kelib kelinlik sarpolari, zar, to'n, do'ppilar

zamonaviy texnika, texnologiyalardan foydalanib tikilib, bu sohada yangiliklar, katta o'zgarishlar qiilnmoqda. Zamonaviy texnologiyalar hozirgi kundagi zardo'z ayollarimizga foydasi tegibgina qolmay, bu ularning qo'l mehnatini bir necha barobarga yengillatdi va yangidan – yangi gullarning tabiiy, yanada jilvakor bo'lishiga erishilmoqda. Zardo'zlarimiz bugungi kunda chet elning “Zinger”, “Yamata” kabi tikuv mashinalaridan foydalangan xolda o'z ishlarini yengillatib, faoliyat samaradorligini oshirishmoqda.

Xalq hunarmandchiligini o'rgatish orqali umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarida vatanparvarlik fazilatlarini shakllantirish vositasi sifatida o'rgatib, ular bolaning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishida muhim o'rin tutishiga erishish mumkin. Shunda o'quvchilarning dunyoqarashi va ona vataniga, boshqa millat va elatlarga bo'lgan munosabatining ajralmas qismi sifatida qarashga harakat qilishadi.

Demak, umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-9 sinf o'quvchilariga Texnologiya fanidan “Servis xizmati” yo'nalishi boyicha olib boriladigan dars mashg'ulotlarida zardo'zlik ishlariga oid ma'lumotlardan foydalanish va zardo'zlikka oid amaliy mashg'ulotlar o'tkazish uchun qulay imkoniyatlar mavjud. Xususan, o'quvchilarga zardo'zlik ishlarini bajarish texnologiyasining dastlabki jarayonlari, rivojlanish tarixi, usullari, zardo'zlikda ishlatiladigan asbob-uskunalarining turlari haqidagi ma'lumotni berish mumkin.

Texnologiya ta'limi darslarida o'quvchilarga zardo'zlik san'atini keng va to'liq tushuntirib, ularga batafsil ma'lumotlar berish hamda amaliyotda namoyish etish bilan birga uning yo'nalishlari vazifalarini kengaytirish, bugungi olib borilayotgan uzluksiz ta'lim tizimida keyingi bosqichlarda ham xalq hunarmandchiligini boshqa usullarini davom ettira olish ko'nikmasini hosil qilishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar royxati

1. Umumiy o'rta ta'limning Texnologiya fanidan DTS va o'quv dasturi. Toshkent. 2017 yil
2. Jabborova I. Tikuvchilik texnologiyasi. Toshkent. O'qituvchi 1968 y.
3. Jabbarova D.I. Zardo'zlik texnologiyasi. Toshkent. «O'qituvchi», 2002.
4. Muslimov N.A., Sharipov Sh.S. Qo'ysinov O.A. Mehnat ta'limi metodikasi va kasb tanlashga yo'llash. Toshkent. Sharq. 2014
5. Yusufxo'jaeva F. Mehnat ta'limi darslarida zardo'zlik ishlarini tashkil etish. // Xalq ta'limi jurnali. 2010 yil 4-son B.99-102
6. Sharipov Sh. Qo'ysinov O., Abdullayeva Q. Texnologiya. 6-sinf darsligi. Toshkent. Sharq. 2017 y.
7. Tolipov O.Q, Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari Fan. Toshkent 2006
8. Mamajonova, K., & Xolmatov, P. (2020). Kasb-hunarga yo'llash ishlarini tashkil qilishda darsdan tashqari mashgulotlar shakllari va mazmunini tanlashning tashkiliy-pedagogik mezonlari. *Архив Научных Публикаций JSPI*.